Nr. 22. We Lwowie dnia 10. grudnia 1903. **Rocznik VIII.**

PRZEWODNIK PRZEMYSŁOWY

Wychodzi dwa razy na miesiąc.

WARUNKI PRENUMERATY:

W kraju i w całej monarchii:

rocznie 8 koron — półrocznie 4 kor. 20 h. — kwartalnie 2 kor. 40 h. — Poza granicami monarchii rocznie: 9 kor. — półrocznie 4 kor. 60 h., — kwartalnie 3 kor.

Numer pojedynczy 40 h.

Wszystkie przesyłki adresować należy:

Redakcya „PRZEWODNIKA PRZEMYSŁOWEGO" we Lwowie, (gmach sejmowy).

Inseraty przyjmuje się tylko od firm krajowych po cenie 20 h. od wiersza drobnym drukiem w 1 szpalcie lub stale w wysokości 3 do 4 cm. po 8 kor. za rok, po 4 kor. 80 h. za pół roku.

Sejm

w sprawach przemysłu krajowego.

(Dokończenie.)

Kończąc swoje sprawozdanie o szkołach zawodowych, zajmuje się jeszcze komisya sejmowa potrzebą ustalenia na zajmowanych posadach czterech kierowników szkół i wędrownego nauczyciela dla kursów majsterskich szewskich — a nabrawszy przekonania, że funkcyonaryusze ci, przedstawieni do stabilizacyi, od długiego szeregu lat z pożytkiem i z zadowoleniem przełożonych władz oddają się pracy w szkołach zawodowych, uważa proponowane ustalenie za zupełnie uzasadnione.

Nareszcie widzi się komisya spowodowaną podnieść z wyrazem uznania, działalność Wydziału krajowego i krajowej Komisyi dla spraw przemysłowych, mającą na celu zawodowe wykształcenie młodzieży w kraju naszym.

Ostateczne wnioski komisyi sejmowej, które zostały przez Sejm uchwalone, brzmią jak następuje:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 9. września 1903 l. 81.021, i dołączone do niego sprawozdanie z czynności krajowej Komisyi dla spraw przemysłowych w zakresie szkół zawodowych.

II. Sejm wzywa c. k. Rząd:

1⁰ ażeby w zamian za nieaktywowany dotąd oddział keramiczny przy państwowej szkole przemysłowej we Lwowie i w miejsce kraj. szkoły garncarskiej w Kołomyi przystąpił do utworzenia wyższego zakładu naukowego dla przemysłu keramicznego we Lwowie;

2⁰ ażeby przy szkołach państwowych we Lwowie i Krakowie urządził specyalne oddziały elektrotechniczne;

3⁰ ażeby przystąpił do urządzenia stałych kursów dla palaczy i dozorców maszyn parowych oraz dla maszynistów kolejowych przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie;

4⁰ ażeby bezzwłocznie przystąpił do założenia zawodowej szkoły ślusarsko-mechanicznej w Tarnopolu;

5⁰ ażeby przy akademii handlowej we Lwowie utworzył t. zw. jednoroczny kurs abituryentów dla aspirantów bankowych i dążył do tego również przy wyższej szkole handlowej w Krakowie.

III. Sejm upoważnia Wydział krajowy do objęcia szkoły rzemiosł w Drohowyżu w zarząd kraju pod warunkami, podanymi w sprawozdaniu z czynności w zakresie przemysłu krajowego z dnia 9. września 1903 l. 81.021 i poleca mu przedłożyć na najbliższej sesyi sejmowej etat posad i płac w tej szkole.

IV. *a)* Sejm upoważnia Wydział krajowy do wystawienia na gruncie, ofiarowanym przez Towarzystwo stolarzy w Kalwaryi Zebrzydowskiej, budynku murowanego na pomieszczenie tamtejszej kraj. szkoły stolarskiej kosztem, nieprzekraczającym 60.000 koron i do użycia na ten cel niewydanych dotąd

30.000 koron, przeznaczonych pierwotnie na rozszerzenie budynku, tudzież 13.000 koron, zwróconych przez gminę z tytułu pożyczki, otrzymanej na budowę dotychczasowego budynku dla tej szkoły.

b) Sejm wstawia do rubr. XII. wydatków funduszu krajowego na rok 1904 kwotę 17.000 koron tytułem reszty wydatków na pokrycie kosztów tej budowy.

V. Sejm upoważnia Wydział krajowy do wystawienia na gruncie w Rakszawie, stanowiącym własność funduszu krajowego, budynku na internat dla uczniów tamtejszej szkoły sukienniczej kosztem 10.000 koron i wstawia wydatek ten do rubr. XII. wydatków budżetu krajowego na rok 1904.

VI. Sejm upoważnia Wydział krajowy do przyczynienia się z funduszu krajowego kwotą 15.000 koron do budowy domu na pomieszczenie kraj. szkoły tkackiej w Łańcucie wraz z internatem dla uczniów pod warunkiem, że resztę kosztw tej budowy pokryją miejscowe czynniki.

VII. Sejm upoważnia Wydział krajowy do przyczynienia. się z funduszu krajowego kwotą 45.000 koron, płatną w trzech równych rocznych ratach począwszy od roku 1904, do budowy gmachu na pomieszczenie państwowej szkoły mechaniczo-ślusarskiej w Tarnopolu.

VIII. Sejm upoważnia Wydział krajowy do opłacania corocznie gminie m. Grybowa tytułem czynszu z lokalności, dostarczonych na pomieszczenie krajowej szkoły kołodziejskiej, takiej kwoty, jaka się okaże potrzebną do umorzenia $4^1/_2$ % pożyczki komunalnej, mającej się przez gminę zaciągnąć w Banku krajowym na budowę potrzebnego na ten cel domu.

Coroczne opłacanie czynszu ustałoby jednak z chwilą, gdyby szkoła ta przestała z jakiegokolwiek powodu istnieć.

IX. Sejm upoważnia Wydział krajowy do zarządzenia wykonania dodatkowych robót i wodociągu w budynku, stanowiącym własność funduszu krajowego, a przeznaczonym na pomieszczenie państwowej szkoły kowalskiej w Sułkowicach, kosztem 3.000 koron i wydatek ten wstawia do rubr. XII. budżetu krajowego na rok 1904.

X. Sejm upoważnia Wydział krajowy do przybudowania do budynku, przeznaczonego na pomieszczenie państwowej szkoły kowalskiej w Sułkowicach, hali maszynowej na ulokowanie narzędzi i przyrządów, wypożyczonych Towarzystwu kowali w Sułkowicach przez c. k. Ministerstwo handlu. Koszt tej przybudówki nie ma przenosić 8.000 koron, a potrzebną na to kwotę uzyska Wydział krajowy z pożyczki, którą na ten cel zaciągnie, spłacając ją w ciągu lat pięciu i wstawiając potrzebną na umorzenie i oprocentowanie kwotę do preliminarza wydatków funduszu krajowego.

XI. Sejm upoważnia Wydział krajowy, aby stabilizował na posadach kierowników szkół zawodowych:

a) Karola Rollego ze stałą płacą trzech tysięcy sześciuset koron rocznie;

b) Pawła Prydatkiewicza ze stałą płacą tysiąca ośmiuset koron rocznie;

c) Bazylego Gęsieckiego ze stałą płacą tysiąca czterystu czterdziestu koron rocznie i dodatkiem na mieszkanie w kwocie 300 koron rocznie;

d) Seweryna Gzowskiego ze stałą płacą tysiąca ośmiuset koron rocznie;

oraz przyznał im prawo do emerytury na równi z innymi stabilizowanymi urzędnikami krajowymi, wymienionymi w §. 12. ust. 2. lit. *b)* statutu emerytalnego, uchwalonego przez Sejm dnia 21. stycznia 1889, tudzież z zastosowaniem uchwały sejmowej z d. 3. stycznia 1874 i pod warunkami tą uchwałą określonemi wymierzał:

a) Karolowi Rollemu trzy pięciolecia po 400 koron;

b) Pawłowi Prydatkiewiczowi trzy pięciolecia po 160 koron;

c) Bazylemu Gęsieckiemu trzy pięciolecia po 160 koron;

d) Sewerynowi Gzowskiemu trzy pięciolecia po 160 koron.

Służba policzalna do emerytury poczyna się liczyć od dnia przyjęcia do służby krajowej, do pięcioleci zaś od uchwały sejmowej.

XII. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby stabilizował na posadzie wędrownego instruktora na majsterskich kursach szewskich Aleksandra Celewicza ze stałą płacą 2.400 K, oraz przyznał mu prawo do emerytury na równi z innymi stabilizowanymi urzędnikami krajowymi, wymienionymi w §. 12 ust. 2. lit. *b)* statutu emerytalnego, uchwalonego przez Sejm dnia 21. stycznia 1889, tudzież z zastosowaniem uchwały sejmowej z dnia 3. stycznia 1874 i pod warunkami tą uchwałą określonemi wymierzał mu trzy pięciolecia po 200 koron.

Służba policzalna do emerytury poczyna się liczyć od dnia, od którego była policzalną w poprzedniej służbie w charakterze nauczyciela ludowego, zaś do pięcioleci od dnia uchwały sejmowej.

XIII. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby przy współudziale krajowej Komisyi dla spraw przemysłowych obmyślił środki skuteczne zmierzające do ochrony i podniesienia przemysłu tkackiego w kraju, i w tej mierze w czasie właściwym przedstawił Sejmowi odpowiednie wnioski.

XIV. Upoważnia się Wydział krajowy, by Spółce kapeluszników w Myślenicach dostarczył zawodowego instruktora.

II. W sprawie działania Komisyi krajowej dla spraw przemysłowych.

Komisya przemysłowa Sejmu, której sprawozdawcą był poseł Stanisław hr. Mycielski, pisze w tej sprawie co następuje:

Komisya krajowa dla spraw przemysłowych od rozpoczęcia nowej kadencyi sejmowej pracuje w nowym, o czterech członków wzmocnionym składzie, liczącym obecnie członków 34. Pracę Komisyi, w tym czasie niezwyle wydatną i pożyteczną, w wielkiej mierze utrudniał brak odpowiedniego i do potrzeb czasu, oraz z dnia na dzień zwiększającej się pracy zastosowanego regulaminu i statutu, oraz zbyt słabo obsadzone biuro komisyi. Tymi względami powodowana Komisya krajowa dla spraw przemysłowych wypracowała przedewszystkiem nowy regulamin, zatwierdzony przez Wydział krajowy dnia 7. czerwca r. z., oraz statut, zatwierdzony przez Wysoki Sejm dnia 19. września b. r. Na podstawie już tego nowego regulaminu wybrała komisya z początkiem czerwca b. r. dwa komitety, z których jeden zajmuje się wyłącznie sprawami szkolnemi, drugi handlowemi i przemysłowemi.

W sprawozdaniu swem za rok 1902 Komisya krajowa dla spraw przemysłowych daje wyczerpujący obraz swej działalności Ocenienie tejże na polu szkół zawodowych i szkół przemysłowych uzupełniających jest przedmiotem osobnych sprawozdań sejmowej komisyi przemysłowej, tu jednak nadmienić wypada, że w r. 1901/2 było szkół przemysłowych uzupełniających 50, a w nich uczniów zapisanych 6·364, zaś szkół zawodowych 46 z liczbą uczniów 1.103. Uczniowie ci po ukończeniu szkół zawodowych niejednokrotnie, nie posiadając własnych funduszów, nie są w stanie w obranym zawodzie przystąpić do pracy, to też Wydział krajowy na wniosek Komisyi przychodzi im w licznych wypadkach z materyalną pomocą, która czyto w formie jednorazowych, dla uczniów w celu samodzielnego prowadzenia przedsiębiorstwa, czy też miesięcznie lub rocznie wypłacanych zasiłków w celu uzupełnienia studyów fachowych, umożliwia im praktyczne zużytkowanie nabytej w szkołach wiedzy i zręczności. Tego rodzaju bezzwrotnych zasiłków udzielono w 1902 roku 57 uczniom w łącznej kwocie 5.550 K. Nadto udzielono na inne specyalne cele przemysłowe przemysłowcom różnego zawodu zasiłków bezzwrotnych w kwocie 4.550 koron.

Komisya dla spraw przemysłowych trzymała się słusznej zasady, że w kierunku opieki nad tymi drobnymi producentami nie wystarczy ułatwić im nabycie potrzebnych fachowych wiadomości, ani nawet materyalne poparcie celem umożliwienia otwarcia własnego warsztatu pracy, lecz że opiekę tę rozciągnąć należy dalej, i nowym tym zastępom pracownik w należy pospieszyć z pomocą handlową przez stosowną organizacyę zbytu ich produktów. I na tem polu, choć pierwsze dopiero postawiono kroki, znaczny już daje się widzieć postęp. Akcya jednak organizacyjna handlowa tego rodzaju, tak rozmiarami swymi olbrzymia, tak wszechstronna i żmudna, a wymagająca ogromnego nakładu pracy i fachowych wiadomości handlowych, przechodzi już granice zadań, jakiemi obarczony jest Wydział krajowy i Komisya dla spraw przemysłowych jako jego organ doradczy. To też jeszcze w r. 1899 powierzył Wydział krajowy akcyę tę krajowemu Związkowi przemysłowemu, jako swojej Ajencyi handlowej, przyznając mu za tę czynność kosztowną, a żadnych nie przynoszącą korzyści, subwencyę roczną, początkowo w kwocie 2.400 K, później 3.600 K, a obecnie wstawił do preliminarza na r. 1903 kwotę 15.000 K. Krajowy Związek przemysłowy zajął się odrazu powierzonem mu zadaniem z wielką gorliwością i zapobiegliwością i dziś już stał on się jedyną niemal w kraju instytucyą, w której cały prawie drobny przemysł krajowy znajduje trwałe poparcie i pomoc w kierunku organizacyi zbytu i dostaw, a zaczem idzie i organizacyi wytwórstwa. Czynność Ajencyi handlowej Związku przemysłowego musi jednak w znacznej części polegać na zaliczkowaniu licznych a drobniejszych przemysłowców, pozbawionych kapitału obrotowego i jest to poniekąd główny punkt całej akcyi handlowej kraju, jeśli idzie o skuteczną konkurencyę z kapitalistycznie silnym przemysłem pozakrajowym, który się na każdym kroku narzuca, dając nadzwyczajne ulgi i ułatwienia co do terminów i sposobu spłat należytości. Temu zadaniu sam kapitał udziałowy krajowego Związku przemysłowego nie jest w stanie podołać i dlatego poparcie i wzmocnienie akcyi Związku jako Ajencyi handlowej Wydziału krajowego nietylko przez podniesienie subwencyi na wydatki na razie nieprodukcyjne, jak np. na koszta reklamy, katalogu przemysłu krajowego i t. d., lecz i znaczne podniesienie pożyczki krajowej na cele udzielania zaliczek producentom drobnym a środków materyalnych pozbawionym, okazuje się niezbicie potrzebnem i wskazanem.

Ustawą z dnia 14. kwietnia 1893 r., uchwaloną na lat 10, zapewnione zostały krajowym przedsiębiorstwom przemysłowym ulgi podatkowe. Ustawa ta jednak w roku bieżącym przestała obowiązywać. Wobec jednak niezaprzeczonych korzyści, jakie ona przemysłowi krajowemu przynosi, Komisya wypracowała projekt nowej ustawy na następnych lat 10, uchwalony przez Wysoki Sejm dnia 8. lipca 1902, sankcyonowany dnia 17. kwietnia 1903, w którym, prócz objętych dawniejszą ustawą uwolnień od krajowych dodatków do podatków, wprowadza postanowienia nowe i dalsze ulgi podatkowe, jak np. dla przedsiębiorstw założonych dla wytwarzania i przenoszenia siły motorycznej na cele przemysłowe, dla rozszerzonych i udoskonalonych zakładów przemysło-

wych i dla spółek, które to ulgi bezsprzecnie na rozwój naszego przemysłu nie pozostaną bez wpływu.

Nadmienić tu jeszcze wypada, że Wydział krajowy i Komisya dla spraw przemysłowych dokłada wszelkich starań, by ułatwiać i popierać zbyt produktów krajowego przemysłu, a wyrazem tych usiłowań są liczne okólniki Wydziału krajowego do wszystkich Zakładów, podlegających Wydziałowi krajowemu, by przy zaspakajaniu swych potrzeb dawały bezwzględne pierwszeństwo wyrobom krajowego przemysłu.

Krajowy fundusz przemysłowy wynosił z końcem 1902 roku 1,500.012 K 62 h, z czego pożyczek było na 1,386.316 K 62 h, zaś ulokowanych czy to jako udziały w pojedynczych przedsiębiorstwach przemysłowych, czy też w Banku krajowym było 113.696 K. Rozdział pożyczek według rodzaju przemysłu przedstawia się, jak następuje:

przemysł metalowy .	332.613	K	69	h
„ tkacki . .	144.354	„	16	„
„ drzewny .	144.093	„	24	„
„ skórny .	140.799	„	43	„
„ keramiczny .	89.895	„	07	„
inne gałęzie przemysłu	534.561	„	03	„
	1,386.316	K	62	h

Pożyczek wydano w r. 1902 razem 241.400 kor. wyłącznie drobnym i średnim przemysłowcom. O wydatniejszem wspomaganiu drogą pożyczek przedsiębiorstw większych dotąd mowy być nie mogło, z powodu braku odpowiednich funduszów. Projektowane powiększenie funduszu przemysłowego niewątpliwie przeszkodę tę usunie.

Biuro Komisyi, utworzone jeszcze przed laty 16-tu, dotychczas nie uległo zmianie a całemu nawałowi pracy podołać musiał jeden, jedyny urzędnik, sekretarz Komisyi. Nic też dziwnego, że od szeregu lat czyniono zabiegi, by personal biura powiększyć i w ten sposób dać biuru możność wydołania z dnia na dzień niemal rosnącym agendom i obowiązkom biura. Wystarczy wspomnieć, że w ciągu ostatnich lat 12-tu, t. j. między rokiem 1890 a 1902 liczba szkół zawodowych i warsztatów naukowych oraz szkół przemysłowych uzupełniających wzrosła z 37-miu na 96, a stan pożyczek udzielonych z funduszu przemysłowego wzrósł w tym czasie z 291.072 K na 1,190.289 K. Cyfry te dowodnie wykazują jak szybko i niepomiernie wzrastają agendy biura, a gdy się weźmie na uwagę obecny tak poważny, a całe społeczeństwo nasze tak przejmujący ruch w kierunku przemysłowego odrodzenia kraju, ulegać nie może wątpliwości, że biuro Komisyi, reprezentowane dotychczas przez jednego tylko, niezwykłą gorliwością i pracowitością odznaczającego się, lecz dziś już nad siły obarczonego urzędnika, nadal w obecnym składzie] olbrzymim swym obowiązkom wydołać nie będzie w stanie i bezwarunkowo wydatnie wzmocnionym być musi.“

Z powyższych względów oświadczyła się komisya sejmowa premysłowa za powiększeniem biura Komisyi w sposób przez Wydział krajowy proponowany i na podstawie jej sprawozdania zapadły w Sejmie następujące uchwały:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego względnie Komisyi dla spraw przemysłowych z czynności w zakresie przemysłu krajowego, zasiłków, stypendyów, funduszu przemysłowego, oraz wewnętrznej organizacyi Komisyi.

II. Sejm ustanawia w biurze krajowej Komisyi dla spraw przemysłowych trzy stałe posady urzędników z wszystkiemi prawami i obowiązkami urzędników stałych, będących w służbie Wydziału krajowego, a mianowicie:

1. Sekretarza ze stałą roczną płacą 4.800 K, dodatkiem aktywalnym o rocznych 480 K i z prawem do trzech dodatków pięcioletnich po 400 K rocznie.

2. Referenta przemysłowego ze stałą roczną płacą 3.600 K, dodatkiem aktywalnym o rocznych 720 K i z prawem do trzech dodatków pięcioletnich po 300 koron rocznie.

3. Aplikanta konceptowego z rocznem adjutum 1.400 koron rocznie.

Przemysł w budżecie krajowym.

Chcąc ocenić doniosłość popierania przemysłu naszego przez kraj, należy przypatrzyć się szczegółowo cyfrom wydatku, który przez Sejm na cele przemysłowe w r. 1904 został uchwalony. Są one na rok przyszły o wiele wyżej niż kiedykolwiek przedtem preliminowane i świadczą wymownie, że kraj nietylko nie chce zaniechać dalszej akcyi w zakresie podniesienia przemysłowego wykształcenia ludności i bezpośredniego popierania przemysłu przez udzielanie zasiłków bezzwrotnych i pożyczek przedsiębiorstwom przemysłowym, lecz owszem, że pragnie prowadzić tę akcyę z większą energią i większymi środkami.

Oto wspomniane cyfry budżetu wedle poszczególnych działów.

I. Szkoły przemysłowe uzupełniające. Preliminowano 73.976 koron (o 1.703 koron więcej). Z sumy tej wypada 68.176 kor. na bieżące koszta utrzymania 55 szkół uzupełniających, jakie obecnie w kraju istnieją. Ogół kosztów utrzymania tych szkół wynosi koron 204.000, czyli przeciętnie na jedną szkołę 3.709 koron. Oprócz tego preliminuje Wydział krajowy 1.200 kor. na nagrody dla uczniów za najlepsze rysunki, 1.000 kor. na nowe szkoły, jakieby w ciągu roku powstać mogły i 2.400 kor. za wyko-

nanie w kraju wzorów i modeli dla tych szkół. Komisya przemysłowa zajęła się tem, ażeby wzory i modele, sprowadzane dotąd z zagranicy, były według jej wskazówek i pod jej nadzorem wykonywane przez krajowych rękodzielników.

II. Szkoły zawodowe. Szkół przemysłowych zawodowych i warsztatów naukowych krajowych jest 34, subwencyonowanych 16, prócz tego są tym działem objęte zasiłki kraju dla 4 rządowych szkół przemysłowych.

Grupa A) tych szkół obejmuje zakłady naukowe dla wyrobów z drzewa i łoziny (stolarskie, kołodziejskie i koszykarskie). Kosztują one 92.176 kor. o 13.635 kor. więcej niż w preliminarzu na rok bieżący. Z tego jest wydatków zwyczajnych 56.246 koron, nadzwyczajnych 35.930 kor.

Grupa B), obejmująca szkoły dla wyrobów garncarskich, wykazuje wydatek 18.668 kor., o 940 kor mniejszy od ostatniego budżetu.

W grupie C), szkoły szewskie, wydatek wynosi 11.568 K, o 820 K więcej.

Grupa D) — szkoły tkackie i sukiennicze — wykazuje wydatek 55.990 K, o 12.482 K więcej.

Grupa E) „powroźnictwo“ obejmuje 600 K subwencyi dla naukowego warsztatu powroźniczego w Stryju.

Grupa F), szkoły dla wyrobów koszykarskich i haftu, ma wydatki 11.086 K, o 1.060 K więcej.

Grupa G) „kapelusznictwo“ ma tylko 1.800 K na ratę pożyczki, jaka ma być zaciągnięta w Myślenicach na budowę związkowego warsztatu

Grupa H) obejmuje subwencyonowane zakłady dla nauki robót kobiecych, na co preliminowano 6.440 K, o 1.200 K więcej. Przybył nowy wydatek 600 K subwencyi dla krakowskiej szkoły przemysłu artystycznego dla kobiet i 600 K podwyższonego zasiłku dla „Pracy kobiet“ w Kołomyi.

Grupa I) obejmuje zasiłki kraju dla rządowych szkół przemysłowych, w kwocie 30.332 K, o 1.800 K więcej. Kraj buduje nowy budynek dla szkoły kowalskiej w Sułkowicach, na co w poprzednich budżetach było 27.000 kor. a rząd ponosi koszt wewnętrznych urządzeń. Wydział krajowy wystawi więc odpowiednią przybudówkę kosztem 8.000 kor., na co zaciągnie pożyczkę, a do budżetu wstawia ratę 800 kor. Prócz tego wstawiono 15.000 K, jako pierwszą ratę na budowę szkoły mechaniczno-ślusarskiej w Tarnopolu. Rząd gotów jest założyć tę szkołę, byle czynniki krajowe dostarczyły budynku za 100.000 koron. Otóż gmina, powiat, Kasa oszczędności dają 55.000 K. Kraj da resztę 45.000 K i na to wstawia teraz do budżetu pierwszą ratę.

Dział III. obejmuje wydatki ogólne na cele szkolnictwa przemysłowego. Czyni to razem 124.700 kor. o 21.760 kor. więcej. Są tu wydatki na stacye doświadczalne: keramiczną i mechaniczno-technologiczną, 10.000 K na pierwszą, a 3.140 K na drugą, na oba muzea przemysłowe po 6.000 K, na stypendya przemysłowe 33.600 K (o 2.000 K więcej), na nauczycieli wędrownych i kursy majsterskie 16.000 K (o 2.000 K więcej) i t. p. Jest nowy wydatek na subwencyę dla szkoły rzemiosł OO. Salezyanów w Oświęcimiu 4.000 K i znacznie podwyższony wydatek na szkołę rzemiosł w zakładzie skarbkowskim w Drohowyżu. Sprawa objęcia tej szkoły w zarząd kraju dojrzała już tak, że z początkiem r. 1904 powinna się stać faktem dokonanym. Na utrzymanie tej szkoły w roku 1904 wstawiono 24.000 koron.

Dział IV. „Wydatki komisyi przemysłowej“, wykazuje 18.360 K wydatku, o 3.430 K więcej niż w roku bież.

W dziale V. „Zasiłki i pożyczki“ wynoszą wydatki 122.000 K, o 100.000 K więcej, t. j. o kwotę, przeznaczoną na powiększenie funduszu przemysłowego.

Ostatni dział VI. „Szkoły handlowe i zasiłki na popieranie wykształcenia handlowego“ czyni 50.600 K, o 600 K więcej. Są tu zasiłki dla szkół handlowych we Lwowie i w Krakowie po 16.000 K dla każdej, stypendya handlowe 3.600 K, (o 600 K więcej) i zasiłek dla Związku przemysłowego 15.000 K.

Ogólny wydatek 618.296 K nie wyczerpuje jednak tego, czem Wydział krajowy wraz z Komisyą przemysłową na te cele rozporządza. Dodać tu jeszcze trzeba kwotę około 100.000 K rocznie, pochodzącą ze zwrotów od dłużników funduszu przemysłowego, na procent i na rachunek kapitału, czem się na dalsze pożyczki rozporządza. Ogólna zatem kwota wydatku wyniesie 718.296 koron.

Oprócz tego uchwalił Sejm na posiedzeniu z d. 29. października co następuje:

1. Stały fundusz przemysłowy, utworzony uchwałą z d. 22. stycznia 1887, wynoszący obecnie 1,500 000 K, będzie podwyższony do wysokości 5 milionów koron za pomocą rocznej dotacyi z funduszu krajowego po 100.000 K, przez lat 35 do budżetu krajowego wstawianej.

2. Sejm upoważnia Wydział krajowy do zawarcia z Bankiem krajowym umowy o udzielanie zaliczek do wysokości 1,000.000 K na poczet tej dotacyi, o ile to dla szybszej akcyi w kierunku popierania przemysłu przez udzielanie pożyczek potrzebnem się okaże.

Taką uchwałę powziął Sejm i wprowadził nią sprawę popierania przemysłu odrazu na szersze tory.

Należy jednak dodać, że co do zaliczkowania miliona koron na powyższe 5 milionów oświadczył Bank krajowy, że może wypłacać rocznie 200 do 250 tysięcy koron, że zatem wielkie kwoty nie mogą być odrazu w przemyśle krajowym inwestowane.

Na rok 1904 zgodził się już Bank krajowy zaliczyć funduszowi przemysłowemu 250.000 K. Jeżeli więc tę kwotę doliczymy do powyżej wykazanych 718.296 K — to mamy niespełna milion K na cele przemysłowe w kraju na r. 1904 — kwota, którą już można uważać za poważną.

Ulepszone pióra stalowe.

W handlu zagranicznym pojawiły się ulepszone pióra stalowe. Dotychczasowe pióra składały się z końca zaostrzonego i osady. Z chwilą gdy koniec ostry zepsuł się, całe pióro stawało się nieużytecznem, chociaż osada wcale nie ucierpiała.

Nowe pióra mają na celu oszczędność. Są z obu końców zaostrzone, t. j. że mogą być używane do pisania na dwa końce. Kiedy jeden koniec się zużyje, pióro odwraca się i można pisać drugim końcem.

Takie pióro podwójne ma z obu stron w miejscu wypukłem jedną albo więcej łapek, wygiętych do wewnątrz, służących dla przymocowania pióra do specyalnej obsadki.

Obsadka taka ma: trzonek, tak jak i każda inna, zwykła; na tę obsadkę nasuwa się łapki pióra, które ją obchwytują i w ten sposób utrzymują pióro. Taka obsadka nie niszczy się i może być używaną przez czas długi.

Jeden z dwu końców pióra może służyć zawsze jako zapasowy i usuwa potrzebę używania dwóch piór w wypadkach, kiedy potrzeba pisać dwoma atramentami różnokolorowymi, albo też atramentem i tuszem. Taksamo można zrobić jeden koniec ostry a drugi tępszy.

Dalsze ulepszenia w fabrykacyi piór stalowych mają na celu nadanie piórom większej trwałości. Pióra złote mają końce platynowe lub z irydu, które to metale odznaczają się wielką twardością. Dla zwykłych piór stalowych takie zakończenia są za drogie, choć tu właśnie byłyby one najwłaściwsze, gdyż stal bardzo prędko niszczy atrament. Pozłacanie końców lub brązowanie okazało się niewystarczającem, gdyż to mało je zabezpiecza od zużycia.

To też zasługuje na uwagę nowy sposób wykonywania końców piór ze szkła. Każda połowa rozszczepiona otrzymuje w połowie szklane zakończenie. Połączenie następuje przez przykitowanie, lub co jest pewniejsze, przez stopienie. W ten sposób pióro stalowe otrzymuje twarde, nie niszczące się i tanie zakończenie, które jest dość elastycznem z tego powodu, że pozostała część końców rozszczepionych jest stalowa, a więc posiada sprężystość i giętkość odpowiednią. Takiemi piórami można kreślić linie najcieńsze i najgrubsze z takąsamą doskonałością jak piórami zwykłemi.

Drzewo sztuczne z torfu.

Nowowynalezionym sposobem spożytkowania od dawiendawna odłogiem leżących ogromnych przestrzeni torfowych, podług sposobu Helbinga, jest otrzymywanie drzewa z torfu.

Od innych sposobów, znanych poprzednio, różni się patent Helbinga istotnem uproszczeniem przeróbki. Świeżo ukrojony torf, w stanie wilgotnym — z możliwem zatrzymaniem całości jego włókien — po dodaniu wapna gaszonego i pewnego związku glinowego, prasuje się i suszy.

Płyty w ten sposób otrzymane dają się obrabiać jak drzewo, można je polerować i malować, a podług danych wynalazcy, mają być o 35% do 50% tańsze od drzewa dębowego. Drzewo sztuczne tego wyrobu nie nasiąka wilgocią i nie potrzebuje przy użyciu go na powietrzu ani pomalowania ani nasycania (impregnowania). Oprócz wytrzymałości, wartość jego główna polegać ma na tem, że nie jest przesiąkliwe i w pewnej mierze jest nieczułe na ciepło.

Podług prób wykonanych w pracowni doświadczalnej w Dreznie, należyć ma takie drzewo torfowe do materyałów palących się powolnie i ma nadawać się szczególniej tam, gdzie potrzeba wznosić i urządzać budowle bezpieczne od ognia. Jego zachowanie się w wodzie i wobec wysokiej temperatury czyni tę nową imitacyę drzewa przydatną przy budowie okrętów, wagonów, dla dróg żelaznych, jakoteż do wewnętrznego urządzenia budynków, do wykładania ulic i lokalów fabrycznych, na pokłady dla linij dróg żelaznych, przy których używane dotąd nasycanie upada.

Sztuczne to drzewo ma posiadać taki sam stopień twardości i wytrzymałości jak i drzewo naturalne.

KRONIKA.

Wystawy.

WYSTAWA ELEKTRYCZNA odbyć się ma w Warszawie w r. 1904. Termin otwarcia ustanowiono na połowę maja, a zamknięcie na koniec sierpnia lub września. Urządza ją zarząd Pogotowia ratunkowego łącznie z dyrekcyą Filharmonii w gmachu Filharmonii i otaczających ją ulicach. Do współudziału zaproszono prezydyum delegacyi elektrycznej warszawskiego oddziału Towarzystwa dla popierania przemysłu i handlu. Dopu-

szczonemi na wystawę będą firmy krajowe i zagraniczne, a to w działach następujących: 1) maszyny do wytwarzania motorów elektrycznych; 2) maszyny i aparaty elektryczne; 3) zastosowanie elektryczności do oświetlenia, do celów fabrycznych, naukowych i artystycznych. Te ostatnie okazywane będą w sposób poglądowy z demonstracyami, objaśnieniami naukowemi i widowiskowemi; 4) prócz tego dla porównania wszelkie inne sposoby oświetlenia (gaz, acetylen, nafta, benzyna i t. p.).

Osobno mają być zgromadzone i przedstawione najnowsze wynalazki w zakresie elektrotechniki.

Utworzone już biuro wystawy znajduje się w gmachu Filharmonii od ulicy Moniuszki.

WYSTAWA PRZEMYSŁOWO-ARTYSTYCZNA austryacka, którą w Londynie w r. 1904 projektowano — nie przyjdzie do skutku. Liczono na udział tysiąca firm, tymczasem zgłosiło się tylko 69 firm, tak, iż deficyt wynosiłby milion koron. Udział był tak mały, gdyż kupcy wezmą udział w wystawach światowych, które się odbędą w r. 1905 w Leodyum w Belgii i w Medyolanie.

Tymczasem w r. 1904 postanowiły wystawę przemysłowo-artystyczną w Londynie urządzić Włochy, które na podobnej wystawie, urządzonej tam w r. 1888, zyskały zamówień na 18 milionów lirów.

Zapiski przemysłowe.

POLSKA FABRYKA ZEGARKÓW. Zegarmistrze pp. Faustyn Mellerowicz i Wincenty Kosztowski, którzy pracowali przez czas dłuższy w fabrykach zegarków kieszonkowych w Szwajcaryi, przeszczepili tę gałęź przemysłu do Warszawy i założyli tu pierwszą fabrykę mechanizmów zegarkowych czyli t. zw. „werków". Na początek fabryka wyrabia tylko werki cylindrowe, później zaś będzie produkowała również werki ankrowe. Fabryka mieści się przy ulicy Leszno nr. 38.

KILIMKI Z LIPNICY. Na wystawie włościańskiej, która się niedawno temu odbyła w Miechowie, w Królestwie Polskiem, zwróciły na siebie uwagę tkaniny, wykonywane w Lipnicy, a między niemi wcale gustowne kilimki. Wyrób ich został niedawno zaszczepiony. Wprowadzili go pp. Polman i Kozłowski, którzy tam przed kilku laty zaczęli sprowadzać ręczne krosna tkackie dla wyrobu grubego, a następnie i cieńszego, szarego i białego sukna, a w końcu i wzorzystych kilimów. Krosna te umieszczali po chatach włościańskich, dostarczali potrzebnych przyrządów i wełny, i w ten sposób zorganizowali niewielką dotąd produkcyę kilimków o motywach swojskich, które bardzo chętnych znajdują nabywców.

Rozmaitości.

FABRYKACYA PERFUM NA RIWIERZE. Miejscowość Grasse na Riwierze, obecnie jedna z najbardziej przemysłowych, oddawna już głośną była z fabrykacyi perfum. Jest tam 35 fabryk, wyrabiających esencye. Przeciętnie rocznie przerabia się w nich 1,200.000 *klg* róż i 300.000 *klg* kwiatu pomarańczowego, a sprzedaż gotowych esencyj obliczono na 5 milionów franków. Pola kwiatowe zajmują 25.000 hektarów. Dziewięć fabryk perfum jest własnością Vallauris'a. Głównym produktem tego znacznego przemysłu jest olejek Neroli, wytwarzany z kwiatu gorzkich pomarańcz. Kilo tego olejku kosztuje do 300 fr. Z łupin gorzkich pomarańczy wyrabia się olejek pomarańczowy; bardzo mało oleju wytwarza się z łupin słodkich pomarańcz. Wydatna jest również fabrykacya wyciągów różanych, przyczem na jeden litr wyciągu spożytkowuje się 12.000 *klg* róż, wartości 1.200 do 1.500 fr. Tak zwany olejek różany robi się także z rodzaju trawy *Antropogon Schoenanthus*. Z wielkich kwiatów jaśminu wytwarza się olejek jaśminowy, przyczem 100 *klg* tego kwiatu daje ledwie 12 *grm* esencyi. Hektar pola, zajęty na uprawę jaśminu, przynosi rocznie 15.000 fr. dochodu, wymaga jednak również dużo pracy. Pełne worki sprzedawano poprzednio w cenie 5—10 fr. za kilo, teraz spadły na 2 fr. 50 cent. Z kwiatów *Pelargonium Capitatum* i t. p. robi się olejek geraniowy, a tak samo z kwiatów tuberozy i z narcyzów, nazwanych *„Jonquille"* wytwarza się perfumy, jak również z liści Citronelli *(Lippia Citriodora)*, z korzeni fiołkowych *(Iris florentina)*, z kwiatu paczuli, drzewa santałowego i innych.

Popyt na esencye jest zawsze znaczny. Wiele perfum uznano wprawdzie dla systemu nerwowego jako szkodliwe, inne natomiast doczekały się na nowo uznania, jako cenne środki antyseptyczne. I tak bakcyl tyfusu zabija esencya cynamonowa w przeciągu 12 minut, zaś tymiankowa w 35, majerankowa w 75, a paczulowa w 80 minut

ANGIELSKI GAZ ZIEMNY. Koło wioski Heathfield w hrabstwie Sussex, między Tunbridge-Wells a Castbourne, dowiercon się wielkich ilości gazów ziemnych z okazyi wierceń studziennych, dokonywanych w głębokości 300 metrów, przez zarząd stacyi kolejowej. Przez 3 lata blisko nie użytkowano tych gazów, poczem zaczęto nim oświetlać stacyę kolejową, a obecnie posługuje się nim 75 domów w Heathfieldzie do oświetlenia i ogrzewania od czasu, gdy utworzyło się towarzystwo dla eksploatacyi tych gazów. Przeprowadzono odtąd już 9 wierceń i stwierdzono, że przestrzeń gazami wypełniona, ciągnie się na 9 mil. angielskich długości i 5 szerokości. Towarzystwo zamierza już zaopatrzyć w ten gaz miasta Castbourne i Brighton, a ponieważ gaz ma ciśnienie 150 do 200 stóp na cal kwadratowy, przeto możliwem jest, iż da się rozprowadzić i dalej. W Ameryce praktykuje się to na odległość 200 mil angielskich.

Gaz ziemny z Heathfield w surowym stanie ma siłę 14 świec, prócz tego posiada wielką siłę ogrzewania, przydatną do rozżarzania palnych materyałów. Gaz gromadzi się w piaskowcu porowatym, a pochodzi z gliny z warstw Kimmerigde, obfitujących w głębokości 600 stóp w naftę. Gaz amerykański, jak wiadomo, wpłynął na zupełne przekształcenie przemysłu żelaznego w Pittsburgu. Czegoś podobnego spodziewają się i dla tego przemysłu w Sussex, w Anglii.

MASZYNY DO SZYCIA Z HYGIENICZNYM PEdałem. Lekarze niejednokrotnie wskazywali na szkodliwy i ujemny wpływ, jaki wywiera na zdrowie obracanie maszyny do szycia deptaniem. To też z całą przyjemnością powitać należy wynalazek maszyny z hygienicznym pedałem.

Oto rozwiązanie kwestyi. Badania lekarskie wykazały, że przy obecnie używanym pedale każdy czubek nogi opisuje łuk o mniej więcej ośmiocentymetrowej długości. Ruch ten staje się tylko możliwym za pomocą stawu w kostce. Ruch ten jest niezdrowy. Znużenie tego stawu zazwyczaj usuwa się za pomocą poruszania wahadełkowatego całej nogi, a mianowicie uda. Lecz ruch taki szkodzi bezpośrednio zdrowiu, sprowadzając chorobliwe objawy części brzusznej przez podrażnianie narządów, znajdujących się w jamie brzusznej. Otóż opatentowany świeżo pedał hygieniczny porusza się każdą nogą osobno, a całe ciało pozostaje spokojne. Oprócz tego każda część pedału — gdyż pedał jest podzielony na dwie osobne części — obraca się na osobnej osi, tak, że stopa

zawsze pod jednym i tym samym kątem do uda pozostaje. Szkodliwy więc i nużący ruch stawu kostkowego został usunięty i poruszanie maszyn tych nie jest szkodliwe i nie nuży, bo sam już ciężar nóg wystarcza, ażeby puszczoną raz w ruch maszynę utrzymać w pożądanym obrocie, podczas gdy szyjąca osoba trzyma się prosto.

FUTRA Z KRETÓW. Futro, które ani nie grzeje, ani też nie odznacza się pięknością lub trwałością, szarostalowe futerko kreta, stało się obecnie towarem poszukiwanym i cenionym.

Tak moda chce, a jej wyrokowi opierać się nie można. A moda to kosztowna, bo na sporządzenie np. żakietu damskiego zużywa się 300 do 400 skórek krecich; ponieważ zaś muszą być wszystkie jednakiej barwy, bez żadnych odcieni, przeto co najmniej 1.000 skórek potrzeba, aby odpowiedni wybór uczynić.

W Londynie sprzedają obecnie tylko skórki kretów holenderskich i szkockich, jako posiadające barwę najładniejszą i połysk; kto wie atoli, czy z czasem zapas skórek tych nie ulegnie wyczerpaniu i czy wówczas nie przyjdzie kolej na krety nasze.

Bodajby do tego nie doszło, bo kret jest stworzeniem bardzo pożytecznem w rolnictwie. Jako stworzenie nader żarłoczne, pożreć może dziennie tyle, co sam waży, a żywi się pędrakami owadów szkodliwych jak chrabąszczów, składających jaja pod ziemią.

OGŁOSZENIA.

TREŚĆ: Sejm w sprawach przemysłu krajowego (Dok.) — Przemysł w budżecie krajowym. — Ulepszone pióra stalowe. — Drzewo sztuczne z torfu. — Kronika. — Ogłoszenia.

Wydawca i Redaktor odpowiedzialny: *Juliusz Starkel.* Z I. Związkowej drukarni we Lwowie, ul. Lindego 4.